

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра
з теми

**ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ
МУЗИЧНОЇ КАЗКИ**

Виконала: студентка II курсу,
групи РОb1- М17z
Спеціальності 013 Початкова освіта
Бурак Анастасія Олексіївна
Керівник **Борисова Т.В.**, кандидат
педагогічних наук, доцент
Рецензент **Печенюк М.А.**,
кандидат педагогічних наук, професор

м. Кам'янець-Подільський
2018 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОЇ КАЗКИ	
1.1. Естетичне виховання молодших школярів як художньо-педагогічна проблема.....	8
1.2. Мистецтвознавча сутність і естетико-виховний потенціал музичної казки.....	16
1.3. Особливості впливу музичного мистецтва на розвиток естетичних якостей особистості.....	30
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ІЗ ЗАСТОСУВАННЯ МУЗИЧНИХ КАЗОК У ПРОЦЕСІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	
2.1. Діагностика стану естетичного виховання молодших школярів засобами музично-казкового матеріалу.....	39
2.2. Методика естетичного виховання молодших школярів засобами музичної казки.....	57
2.3. Хід і результати дослідно-експериментальної роботи.....	78
ВИСНОВКИ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	95

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розбудови національної системи шкільної освіти значна увага приділяється питанням естетичного виховання дітей. У цьому контексті суттєвого значення набувають проблеми становлення гармонійної і цілісної особистості, якій притаманні високі духовні цінності та естетичні ідеали.

Нині суспільство має потребу у вихованні всебічно розвиненого громадянина України, який зможе гідно і на високому рівні представляти нашу державу, буде обізнаним з її історією та мистецтвом, пишатиметься тисячолітньою культурною спадщиною українського народу і перетворюватиме оточуючу дійсність згідно із канонами прекрасного, довершеного та досконалого.

Про це свідчить значна кількість державних документів: Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), «Концепція художньо-естетичного виховання учнів у навчально-виховних закладах України», нещодавно прийнята «Концепція нової української школи», у яких регламентовано сучасні суспільні і педагогічні орієнтири, які покликані спрямувати прогресивну педагогічну спільноту до пошуку нових ефективних шляхів і підходів до вирішення проблеми естетичного виховання особистості.

Провідну роль у естетичному вихованні підростаючого покоління відіграє казка. Саме казка є сформованим віками інструментом передачі юному поколінню життєвого досвіду пращурів, вона близька віковим інтересам і прагненням дитини, оскільки занурює в близький для неї світ фантазії і вигадки. Водночас, казка здатна формувати високі моральні чесноти, вчить дитину жити за законами справедливості, добра, ненавидіти все зле, у якому б привабливому вигляді воно не існувало. Велика роль дитячої казки і у розвитку емоційної чутливості дитини, у розвитку її потягу до прекрасного, у вихованні естетичного смаку, формуванні ідеалів прекрасного і витонченого.

У музичній казці виховний потенціал посилюється завдяки включенню у її структуру потужних ресурсів музичного мистецтва, які також удосконалюють естетичну сферу дитини, збагачують її новими відчуттями й смислами, які несе музика, образотворе мистецтво, хореографія, збуджують і активізують емоційну сферу, розвивають творче мислення, формують інтерес до мистецької діяльності, до естетичного саморозвитку і самоудосконалення у сфері прекрасного.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Аналіз наукової літератури дає уявлення про сучасний рівень розробленості проблеми загалом та окремих її аспектів зокрема.

Значний внесок у вирішення проблеми естетичного виховання особистості, зокрема засобами музики і казки, здійснили видатні представники філософської галузі: Арістотель, Д. Дідро, Ф. Шіллер, М. Каган, Б. Лихачов.

Проблема естетичного виховання дітей та молоді широко і ґрунтовно досліджувалась відомими вітчизняними та закордонними педагогами: Н.Киященко, А. Макаренком, Б. Неменським, В. Сухомлинським, В. Шацькою, Н. Миропольським.

Мистецтвознавча сутність і естетико-виховний потенціал музичної казки вивчалалась досить значною кількістю вчених різних наукових галузей. Результати їх наукових розвідок висвітлені у численних наукових публікаціях, які становлять вагомое теоретичне значення для нашої роботи. Серед них діячі культури: М. Грушевський, І. Франко, К. Чуковський; вчені літературознавчого напрямку: О. Сорокотенко, О. Гречковська, Ю.Ярмиш, І. Вачков; відомі сучасні педагоги: Н. Тишко, І. Ковач, Н. Мозгальова.

Питаннями впливу музичного мистецтва на розвиток естетичних якостей особистості активно займались представники музичної культури і педагогіки мистецтва: Б. Асаф'єв, Д. Кабалевський, Н. Ветлугіна, Л. Масол, О. Рудницька, П. Вальонний.

Проведений аналіз науково-методичної літератури свідчить, що нині накопичений значний досвід використання потужного потенціалу казки в навчально-виховному процесі сучасної школи. Водночас, сьогодні ще недостатньо використовуються значні естетико-виховні можливості саме музичних казок. Так, досі чітко не окреслено оптимальні шляхи запровадження музичної казки у навчальну і виховну роботу з молодшими школярами, не систематизовано методичний інструментарій естетичного виховання школярів за допомогою музичної казки, потребують подальшого вирішення питання оновлення методичних підходів до керівництва художньо-творчою діяльністю молодших школярів у царині музичної казки, визначення відповідних педагогічних умов, які забезпечать її ефективність.

Таким чином, актуальність дослідження й зазначені суперечності зумовили вибір теми магістерської роботи: **«Естетичне виховання молодших школярів засобами музичної казки»**.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності методики естетичного виховання молодших школярів засобами музичної казки.

Гіпотеза дослідження: процес естетичного виховання школярів здійснюватиметься ефективніше, якщо застосовувати в навчально-виховному процесі комплекс науково обґрунтованих спеціальних методичних інструментів, що засновуються на всебічному пізнанні дітьми жанру музичної казки як естетичного феномену і орієнтовані на формування психологічного, діяльнісно-практичного та художньо-пізнавального компонентів їх естетичної вихованості.

Об'єкт дослідження – процес естетичного виховання молодших школярів.

Предмет дослідження – методика естетичного виховання молодших школярів засобами музичної казки.

Завдання дослідження:

- з'ясувати проблемні питання художньо-педагогічного забезпечення процесу естетичного виховання особистості;
- з'ясувати мистецтвознавчу специфіку музичної казки, визначити її естетико-виховний потенціал;
- визначити роль музичного мистецтва у реалізації естетико-виховних завдань музичної казки;
- визначити критерії, показники і рівні естетичної вихованості молодших школярів;
- з'ясувати стан проблеми у виховній практиці початкової школи;
- розробити, обґрунтувати доцільність та експериментально перевірити ефективність методики естетичного виховання молодших школярів засобами музичної казки.

Методи дослідження:

Теоретичні: вивчення та аналіз філософської, педагогічної, психологічної, методичної літератури з проблеми дослідження; вивчення та узагальнення результатів практики здійснення процесу естетичного виховання молодших школярів засобами музичної казки в загальноосвітній школі, які дали змогу обґрунтувати критерії та показники естетичної вихованості молодших школярів.

Емпіричні: діагностичні (педагогічні спостереження, анкетування, бесіди, вивчення й узагальнення досвіду естетичного виховання молодших школярів) для визначення рівня естетичної вихованості молодших школярів; констатувальний та формувальний експерименти для перевірки та підвищення якості естетичного виховання молодших школярів у процесі роботи над музичними казками.

Методи математичної статистики – статистична обробка даних для аналізу результатів дослідження.

Експериментальна база дослідження: Білоусівський навчально-виховний комплекс, с. Білоусівка Сокирянського району Чернівецької області.

Наукова новизна дослідження:

- систематизовано теоретичний матеріал з досліджуваної проблеми;
- уточнено сутність поняття «естетичне виховання»;
- уточнено сутність і зміст поняття «музична казка як художній і естетико-виховний феномен»;
- визначено критерії, показники і рівні естетичної вихованості молодших школярів;
- подальшого розвитку набула методика естетичного виховання молодших школярів засобами музичної казки.

Теоретичне значення дослідження полягає у розширенні наукових уявлень щодо можливостей музичної казки як художньо-педагогічного ресурсу естетичного виховання учнів початкової школи.

Практична значущість магістерської роботи полягає у можливості застосування розроблених методичних елементів естетичного виховання молодших школярів засобами музичної казки в практиці навчальної і виховної роботи початкової школи.

Апробація результатів дослідження здійснювалась шляхом висвітлення окремих позицій теоретичних та експериментальних положень магістерської роботи на науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Публікації. Окремі теоретичні положення і висновки дослідження викладено в одній одноосібній науковій публікації авторки.

Структура магістерської роботи: робота містить вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел, що нараховує 66 найменувань. Обсяг магістерського дослідження – 95 сторінок основного тексту. Список використаних джерел – 6 сторінок. Робота містить 7 таблиць.

ВИСНОВКИ

У виконаній магістерській роботі систематизовано теоретичні матеріали з проблеми естетичного виховання молодших школярів засобами музичної казки, визначено її сучасний стан, розроблено та експериментально апробовано нові засоби методичного забезпечення такого різновиду виховної роботи.

На підставі аналізу результатів дослідження сформульовано такі висновки:

1. Цілеспрямований розгляд психолого-педагогічних наукових робіт з питань художньо-педагогічної проблематики естетичного виховання особистості призвів до висновку, що поняття «естетичне виховання» можна трактувати як цілеспрямований і систематичний процес художньо-педагогічного впливу на особистість дитини з метою розвитку у неї здатності бачити красу навколишнього світу, природи, побуту, мистецтва, а також формування прагнення примножувати цю красу, збагачувати і удосконалювати своє життя згідно із встановленими канонами прекрасного.

2. Аналіз та узагальнення наукових праць діячів культури, представників літературознавчої та педагогічної галузі з питань мистецтвознавчої специфіки і естетико-виховного функціоналу музичних казок дозволили уточнити сутність і зміст поняття «музична казка як художній і естетико-виховний феномен», яке ми розуміємо як твір фантастичного, нереального характеру, який має народне або авторське походження, побудований на засадах синтетичного поєднання музичного і літературного матеріалу, якому притаманна широка жанрова палітра (інсценізації, оперні або балетні спектаклі, мюзикли, пісні-казки) і властивий значний естетико-виховний потенціал, що відображається в удосконаленні інтелектуальної, духовної, емоційно-чуттєвої та творчої сфери особистості. Визначення цього поняття стало основним орієнтиром, від якого ми відштовхувались під час розробки програми експериментально-дослідницьких дій.

3. У результаті опрацювання наукових розвідок, які висвітлюють особливості впливу музичного мистецтва на естетичний розвиток особистості, ми дійшли висновку, що траєкторію естетико-виховної роботи з молодшими школярами засобами музичної казки доцільно вибудовувати згідно із специфічними можливостями впливу музичного мистецтва на естетичну сферу дитини і акцентувати увагу саме на музичній складовій роботи.

4. Внаслідок узагальнення і систематизації наукової літератури з досліджуваної проблематики було встановлено, що процес естетичного виховання молодших школярів засобами музичної казки передбачає реалізацію трьох основних напрямків: *психологічного*, який спрямований на формування позитивної мотивації до занять з використанням музичного казкового матеріалу, розвиток зацікавленості молодших школярів у роботі з вивчення і постановки музичних казок; *художньо-пізнавального*, який ґрунтується на інформаційній обізнаності дитини у царині музичної казки, її жанрових різновидах, засобах музично-сценічного втілення казкових персонажів, а також у царині авторів музично-сценічних творів казкової тематики; *діяльнісно-практичного*, який забезпечує оволодіння школярами практичними і художньо-творчими навичками музичного й акторського образотворення у процесі інсценізацій музичних казок або постановок музично-театральних творів казкового характеру, формування навичок естетичного сприймання, естетичних оцінок і суджень щодо художнього матеріалу музичної казки.

5. На основі виокремлених напрямків визначено критерії і показники естетичної вихованості молодших школярів засобами музичної казки, до яких ми відносимо: *ступінь зацікавленості школярів музично-сценічною діяльністю казкового спрямування* (передбачає наявність інтересу до вивчення народних і авторських музичних казок, прагнення брати участь у інсценізаціях та театралізаціях, бажання навчитись співати, грати на музичних інструментах, здобути навички акторського перевтілення або

вдосконалити свої музично-сценічні вміння і навички); *міру естетично-інформаційної обізнаності молодших школярів у царині музичної казки* (відображається за здатністю до усвідомленого естетичного сприймання художнього матеріалу казки, за володінням ними естетичною інформацією з питань засобів музичної, сценічної і художньої виразності, які використовуються у музичній казці, за наявністю знань щодо історії створення і жанрової приналежності казок, основних етапів біографії та творчого шляху авторів лібретто та композиторів); *здатність до художньо-творчої та естетично-оцінної діяльності у царині інсценізації музичних казок* (виконання елементарних акторських дій, елементарний інструментальний супровід, розробка та виготовлення фрагментів декорацій, костюмів, елементів бутафорії, гриму тощо, здатність виявляти емоційні реакції та висловлювати естетичні судження про музичну казку). Оцінка естетичної вихованості молодших школярів здійснювалась за трьома рівнями: «високий», «середній», «низький».

6. З метою визначення існуючого стану досліджуваної проблеми в практиці виховної роботи з молодшими школярами було застосовано низку діагностичних методик: аналіз міркувань вчителів початкових класів щодо доцільності використання музичних казок у процесі естетичного виховання дітей; діагностичні заміри вихідного стану естетичної вихованості молодших школярів (використовувались опитування, бесіди, практичні завдання). Отримані результати слугували основою для розробки методики естетичного виховання молодших школярів засобами музичної казки.

7. Мета першого етапу дослідно-експериментальної роботи полягала у формуванні позитивної мотивації молодших школярів до вивчення музичних казок і розвиток їх зацікавленості в художньо-творчій діяльності у царині постановки музичної казки (проводились мотиваційно-ознайомлювальні бесіди, аналізувались твори різних жанрів на казкову тематику); другий етап передбачав розвиток художньо-пізнавальних можливостей молодших

школярів, зокрема формування обізнаності у царині музичної казки, її жанрів, формування уявлень щодо основних засобів музично-сценічного втілення казкових персонажів, надання інформації щодо авторів музично-сценічних творів (вивчалась нова теоретична інформація, діти опановували нову специфічну музично-театральну термінологію, слухали й аналізували фрагменти опер, балетів, мюзиклів, виконували завдання на розпізнавання емоцій, закладених у музичному матеріалі, імпровізували казки під враженням від музичного твору, працювали мультимедійними енциклопедіями); третій етап передбачав зосередження зусиль на формуванні діяльнісно-практичного компонента естетичної вихованості молодших школярів (діти залучались до творчо-практичної музично-акторської та художньо-декоративної роботи).

8. В процесі формувального експерименту велося педагогічне спостереження за діяльністю школярів; було здійснено кінцевий діагностичний зріз, що мав на меті визначення ефективності розробленої нами методики естетичного виховання молодших школярів засобами музичної казки.

9. Результати проведеного дослідження підтвердили його гіпотезу. Доведено, що процес естетичного виховання школярів засобами музичної казки буде ефективним, якщо у роботі із школярами застосовувати відповідні методичні інструменти, які комплексно охоплюватимуть всебічне пізнання дітьми жанру музичної казки як естетичного феномену і орієнтуватимуться на формування психологічного, діяльнісно-практичного та художньо-пізнавального компонентів їх естетичної вихованості.

Проведене дослідження створює підстави для висловлення пропозицій щодо використання розроблених нами методичних елементів у навчально-виховному процесі початкової школи як додаткового ресурсу активізації процесу естетичного виховання молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. В. Театр і гра. Вдома, у дитячому садку, в школі: навч. посіб / Л. В. Артемова. – К. : Томіріс, 2002. – 291 с.
2. Асаф'єв Б.В. Избранные статьи о музыкальном образовании и просвещении / Б.В. Асаф'єв – Л., 1973. – 89 с.
3. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте /Л.И. Божович // Психологическое исследование. – М.: Просвещение, 1998. – С.35-38.
4. Будянський В. І. Шкільний театр : навч. посіб. / В. І. Будянський. – Суми : ВАТ “СОД”, Вид-во “Козацький вал”, 2002. – 182 с.
5. Буров А.И., Квятковский Е.В. Проблемы эстетического развития личности школьника /А.И. Буров, Е.В. Квятковский. – М.: Педагогика, 1987. – 96 с.
6. Вальонний П.І. Сучасна музика українських композиторів для дітей та її виховні можливості/ П.І. Вальонний . – К. : Музика, 2012. –86 с.
7. Васькова О.Ф. Сказкотерапия как средство развития речи детей. – М.: Детство - Пресс, 2011. –113 с
8. Вачков И.В. Почему люди любят сказки? / И.В. Вачков // Школьный психолог. – 2005. – № 9.
9. Вачков И.В. Сказкотерапия: развитие самосознания через психологическую сказку / И.В. Вачков. – М.: Ось-89, 2001. – 125 с.
10. Верб А. А. Эстетические потребности и духовное развитие личности / А. А. Верб. – Л. : Знание, 1981. – 36 с.
11. Ветлугина Н.А. Музыкальное развитие ребёнка /Ветлугина Н.А., Дзержинская И.Л., Комиссарова Л.Н. и др./ - М.: Просвещение, 1989. – 270 с.
12. Витковская Н.С., Щербо А.Б., Джола Д.Н. Формирование эстетической культуры младших школьников / Н.С. Витковская, А.Б. Щербо, Д.Н. Джола. – К: Радянська школа, 1985. – 136 с.

13. Виховання естетичної культури школярів : навч. посіб. / І. А. Зязюн, Н. Є. Миропольська, Л. О. Хлебнікова та ін. – К. : ІЗМН, 1998. – 156/
14. Волдинер Н. Сказочные животные / Н. Волдинер. // Школьный психолог. – 2011. – № 10. – С. 32-36.
15. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. – Изд. 3-е. – М. : Просвещение, 1991. – 96 с.
16. Выготский Л. С. Игра и её роль в психическом развитии ребёнка / Л. С. Выготский // Вопросы психологии. – 1966. – № 6. – С. 74-75.
17. Гадалова І. М. Методика викладання музики у початкових класах / І. М. Гадалова. – К., 1994. – 271 с.
18. Гантумур Э. Эстетическое воспитание в истории философии и педагогики / Э. Гантумур // Молодой ученый. — 2010. — №5., Т.2. – С. 156-159.
19. Гарачковська О. Жанр казки в дослідницькому дискурсі / О. Гарачковська // Київ. старовина. - 2007. - № 6. - С. 129-137.
20. Гризоглазова Т. Формирование нравственного опыта младших школьников средствами музыкальной сказки / Т. Гризоглазова. – К.: Райдуга, 1994. – 187 с.
21. Грубер Р.И. Всеобщая история музыки / Р.И. Грубер. Ч.1. – М.: Музыка, 1956. – 428 с.
22. Дем'янчук О. Н. Педагогічні основи формування художньо-естетичних інтересів школярів : навч.-метод. посіб. / О. Н. Дем'янчук. – К. : ІЗМН, 1997. – 64с.
23. Державна національна програма “Освіта”. Україна ХХІ століття. – К.: Райдуга, 1994. – 62 с.
24. Естетичне виховання: [довідник] / В.І.Мазепа (керівник авт. колективу), А.В. Азархін, В.С. Горський та ін.; упоряд. Н.О. Яренцева. – К.: Політвидав України, 1988.– 214 с.

- 25.Зими́на А.Н. Основы музыкального воспитания и развития. – М.: «Владос», 2000. – 346 с.
- 26.Кабалевский Д.Б. Как рассказывать детям о музыке / Д.Б. Кабалевский. – М.: Просвещение, 1989. – 191с.
- 27.Киященко Н.И. Пути и средства эстетического воспитания /Н.И. Киященко.– М.: Просвещение, 1999. – 123 с.
- 28.Коменский Я. А. Законы хорошо организованной школы: педагогическое наследие / Я. А. Коменский. – М. : Педагогика, 1987. – 290 с.
- 29.Концепція нової української школи. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
- 30.Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / [За заг. Ред. Л.М. Масол]. // Шкільний світ. – 2002. - №9. – С. 1 -15.
- 31.Концепція художньо-естетичного виховання учнів у навчально-виховних закладах України. Режим доступу: http://www.yurinfo.org.ua/index.php?lang_id=1&menu_id=1182&article_id=165701#
32. Костюк О.Г. Сприймання музики і художня культура слухача / О.Г. Костюк – К.: Музична Україна, 1965. – 102 с.
- 33.Лихачёв Б.Т. Теория эстетического воспитания школьников: [учеб.пособ.] / Б.Т. Лихачёв – М.: Просвещение, 1985.-176 с.
- 34.Макаренко А. С. Некоторые выводы из педагогического опыта / А. С. Макаренко. – М., 1958. – Т. 5. – 269 с.
- 35.Макаренко А. С. Опыт: изучение, применение / А. С. Макаренко // Материалы конф., посвященные 80-летию со дня рождения (1888-1968). – М., 1969. – С. 42-217.
- 36.Масол Л. Концепція загальної мистецької освіти / Л. Масол // Мистецтво та освіта. – 2004. – № 1. – С. 2- 5.

37. Масол Л. М. Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх інновацій / Л. М. Масол // Мистецтво та освіта. – 2001. – № 1. – С. 2-5.
38. Масол Л. Школа культури виховує людину, яка мислить і прагне творити / Л. Масол // Початкова шк. – 2001. – № 5. – С. 42- 44.
39. Медведева, И.А. Продуцирование дошкольниками сказочных импровизаций как фактор развития творческого воображения / И.А. Медведва. –Казань, 2001. – 39 с.
40. Мерзлякова С.И. Волшебный мир театра. Программа развития сценического творчества детей средствами театрализованных игр и игровых представлений / С.И. Мерзлякова. М.: «Владос», 1999. – 16 с.
41. М. І. Грушевський. Історія української літератури: В 6 т. 9 кн. / М.І. Грушевський – К., 1993. – Т. 1. – С. 330-368.
42. Мозгальова Н.Г. Дитячі опери українських композиторів в практиці інструментально-виконавської підготовки вчителів музики [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<http://www.stattionline.org.ua/pedagog/80/13884-dityachi-operi-ukra%D1%97nskix-kompozitoriv-v-praktici-instrumentalno-vikonavsko%D1%97pidgotovki-vchiteliv-muziki.html>
43. Мочан Т.М. Естетичне виховання учнівської молоді у процесі творчої діяльності /Т.М. Мочан. // Науковий вісник ужгородського національного університету – 2011. - №9. – С. 86-88.
44. Неменский Б.М. Мудрость красоты: О проблемах эстетического воспитания. Кн.для учителя. /Б.М. Неменский. –М.: Просвещение, 1981. – 247 с.
45. Олексюк О. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва / О. М. Олексюк, М. М. Ткач. –К. : Знання України, 2004. – 264 с.
46. Оніщенко О. Естетичне виховання: історичні традиції і сучасність / О. Оніщенко // Мистецтво та освіта. – 1998. – №3. – С. 2-7.

- 47.Печерська Е. Р. Дитяча оперна студія в музично-творчому розвитку школярів / Е. Р. Печерська // Початкова школа. – 1989. – № 6. – С. 30-34.
- 48.Рзаєв Ш. Система естетичного виховання С. Миропольського// С.Миропольський: вчений, педагог, методист: Зб. наук. пр. Серія «Педагогіка і психологія». Вип. 3. / Ш. Рзаєв. –Харків: ХДПУ, 1997. – С. 58–65.
- 49.Рудницька О. Інтегративні зв'язки у викладанні предметів художньо-естетичного циклу / О. Рудницька // Початкова школа. – 2001. – № 5. – С. 40-43.
- 50.Рудницька О.П. Музика і культура особистості: Проблеми сучасної педагогічної освіти: [навч. посіб.] / О.П. Рудницька – К.: ІЗИН, 2003. – 280 с.
- 51.Садовенко С.М. Виховання народною казкою: методичний посібник /С.М. Садовенко. – К.: Шк. світ, 2011. – 128с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
- 52.Сковорода Г. Сад пісень: Вибр. Твори /Пер. М. Зерова, П.Пелека, В. Шевчука /Г.С. Сковорода. – К.: Веселка, 1983 –190 с.
- 53.Словник української мови: в 11 томах. – Том 4, 1973. – С. 71.
- 54.Соколов Д.Ю. Сказки и сказкотерапия / Д.Ю. Соколов // Дошкольное воспитание. –2010. – № 4. – С.15–19.
- 55.Сорокотенко О.В. Літературна казка: порівняльний та типологічний аспекти / О.Сорокотенко. – Одеса, 1996. – 16 с..
- 56.Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К., 1977. – Т. 3. – 488 с.
- 57.Сухомлинський В. О. Сто порад учителям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К., 1976. – Т. 2 – 585 с.
- 58.Сухомлинський В.О. О воспитании / В.О. Сухомлинський. – М., 1975 . – 254 с.

59. Тишко Н. І., Ковач Т.М. Музична казка/Н.І. Тишко, Т.М. Ковач. – К.: Музична Україна, 1980. – 51 с.
60. Ткач Р.М. Сказкотерапия детских проблем / Р.М. Ткач. –СПб.,2008. - 134 с.
61. Ушинский К.Д. Проблемы педагогики /К.Д. Ушинский. – М.: УРАО, 2002. – 236 с.
62. Фесюкова, Л.Б. Воспитание сказкой: для работы с детьми дошкольного возраста / Л.Б. Фесюкова –М., 2010. – 112 с.
63. Філософський енциклопедичний словник / В. Шинкарук та ін.. – К.: Абрис, 2002. – 771 с.
64. Шацкая В. Н. Музыка в школе / В. Н. Шацкая. – М. : Просвещение, 1990. – 323 с.
65. Эстетическая культура и эстетическое воспитание: [книга для учителя] / Каган М., Киященко Н., Лейзеров Н., – М.: Просвещение, 2008. – 304 с.
66. Ярмиш Ю. У світі казки: Літературно-критичний нарис / Ю. Ярмиш. – К.: Рад. письменник, 1975. – 144 с.